

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

— 2-2023 —

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Dizayn (kostyum) sohasi neologizmlarining tarjima­dagi xususiyatlari	430
I.Xoldarova, X.Ergʻoziyeva	
Ona tili darslarida fonetikani oʻrgatish orqali orfografik va orfoepik bilimlarni shakllantirishda innovatsion texnologiyalar va mashqlarning oʻrni	434
K.Turgunaliyeva, D.Mirzayeva	
Oʻzbek va ingliz tillaridagi sheʼrlarning stilistik tahlili	439
Sh.Turgʻunov	
Oʻzbek xalq oʻlanlarida etnik mansubiyat ifodasi	442
R.M.Ubaydullayev, U.R.Abdullayev	
Jismoniy mashqlar maktab oʻquvchi yoshlarning morfofunktsional xususiyatlariga bogʻliqligini tahlili	447
I.Akramov	
Aforizmlarni pragmatik tushunish aspektlari	450
L.Badalova	
Ingliz tilini chet tili sifatida oʻrgatishda storytelling yondashuvining ahamiyati	455
S.Eshonqulova	
Nodira badiiy tafakkurini shakllanishida Qoʻqon adabiy muhitining oʻrni	458
H.Dusmatov, M.Husaynova	
Oʻzbek latifalarida soʻz oʻyinlarining uslubiy-pragmatik xususiyatlari	468
N.Shavilova	
Rus va oʻzbek tillarida paronimlarning tasnifi.....	472
M.Xusanova, M.Xusanova	
Somatik kodlar tadqiqiga doir	478
M.Rahimova	
Oʻzbek tilida leksik nomemalar.....	481
D.Sirojiddinova	
Ingliz tilida modal soʻzlar muqobillari haqida umumiy qarashlar.....	484
D.Raximjonova	
Ingliz tilshunosligida kompyuter dasturiy taʼminot atamalarining tuzilish xususiyatlari.....	489
U.Eshmuradov	
Til oʻrganishda tinglashning ahamiyati va tinglab tushunish muammolari: til oʻrganuvchilar tajribasi.....	493
A.Rasulova	
Toʻsiqsizlik munosabatining jahon tilshunosligida oʻrganilishi	497
G.Odilova	
Glyuttonik diskursning lingvistik xususiyatlari	500
X.Abdurahmonov	
Oʻzbek tilshunosligi tarixida mavhum otlarning oʻrganilishi va ularning ahamiyati.....	504
M.Otaboyeva	
Oʻzbek va ingliz tillaridagi feʼl semantik kategoriyalari boʻyicha tuzilgan graduonimik qatorlarning oʻxshash va farqli jihatlari	508
G.Rozikova	
Soʻz semantik taraqqiyotidagi oʻzgarishlar xususida.....	511
Sh.Siddiqova	
Oʻziniki boʻlmagan koʻchirma gaplarda obrazlilikni taʼminlovchi semantik-stilistik faktorlar.....	516
N.Usarova	
Tarjima muammosining nazariy jihatlari	520
K.Toʻxtaeva	
C1 darajadagi talabalarga ingliz tilini oʻqitish muammolari.....	524
Z.Usmonova	
Rey Bredberining “Marsga hujum” (“The martian chronicles”) asari bilvosita tarjimasida tarjima usullari va oʻziga xos xususiyatlari.....	531
G.Davlyatova, Sh.Artikova	
Ritorik nutqda pleonastik birliklarning foydalanishi	535

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI SHE'RLARNING STILISTIK TAHLILI

СТИЛИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СТИХОТВОРЕНИЙ НА УЗБЕКСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ

STYLISTIC ANALYSIS OF POEMS IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES

Turgunaliyeva Kristina Ma'rufjonovna¹ Mirzayeva Dilshoda Ikromjonovna²¹Turgunaliyeva Kristina Ma'rufjonovna

– Farg'ona davlat universiteti magistratura talabasi.

² Mirzayeva Dilshoda Ikromjonovna

– Farg'ona davlat universiteti f.f.b.f.d (PhD).

Annotatsiya

Ushbu maqolaning maqsadi stilistik vositalarning turlari va ularning she'r ta'sir kuchini oshirishdagi o'rnini yoritib berishdan iborat. Stilistik vositalarning she'riy matnlarda qo'llanilishi hamda ularga misollar keltirilgan, ingliz va o'zbek tilidagi she'rlar stilistik jihatdan tahlil qilingan. Stilistik tahlil asosida badiiy asar tilini o'rganish, unda yakunlovchi obrazli ma'lumot topish va shu bilan birga tahlilni parchalangan mikroobrazlar yig'indisiga aylantirmagan holda she'rni shoirona go'zallik va yaxlitlikdan ayirmaslik kerak, degan xulosaga kelindi.

Аннотация

Цель данной статьи описать виды стилистических приемов и их роль в усилении воздействия поэзии. Приведены примеры использования стилистических приемов в поэтических текстах. Стилистически проанализированы стихи на английском и узбекском языках. Сделан вывод, что на основе стилистического анализа можно исследовать язык художественного произведения, найти заключительную в нем образную информацию и вместе с тем не свести анализ к набору разрозненных микрообразов, не лишиться стихотворение его поэтического очарования и цельности.

Abstract

The aim of this article is to describe the types of stylistic devices and their role in enhancing the impact of poetry. Examples of the use of stylistic devices in poetic texts are given. Stylistically analyzed poems in English and Uzbek languages. It is concluded that on the basis of stylistic analysis it is possible to explore the language of a work of art, find the final figurative information in it and at the same time not reduce the analysis to a set of disparate micro-images, not deprive the poem of its poetic charm and integrity.

Kalit so'zlar: Stilistik, sintaktik vositalar, intonatsiya, ritorik so'roq, antiteza, parallelizm, takror, anafora, inversiya.

Ключевые слова: Стилистический, синтаксические средства, Интонация, Риторический вопрос, Антитеза, Параллелизм, Повтор, Анафора, Инверсия.

Key words: Stylistic, syntactic means, Intonation, Rhetorical question, Antithesis, Parallelism, Repetition, Anaphora, Inversion.

KIRISH

Tilshunoslikning xilma-xil tarmoqlari mavjud. Ular orasida stilistika rang – barangligi bilan ajralib turadi. Stilistika (yun. stylos — yozuv, xat tayyoqchasi), uslubshunoslik, uslubiyat — tilshunoslikning til uslublarini tadqiq etuvchi, tilning leksik-frazeologik, fonetik, morfologik, so'z yasalishi va sintaktik sathlarda sinxronik va diaxronik nuqtayi nazaridan funksional qatlamlanishining mohiyati va o'ziga xosliklarini o'rganuvchi, adabiy tilni turlili soniy va ziyatlarda, yozma adabiyotning xilma-xil tur va janrlarida, ijtimoiy hayotning turli sohalarida qo'llash me'yorlari va usullarini tavsiflovchi tarmog'idir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Muallif badiiy matnlarda turli stilistik vositalardan ekspressivlikni ifodalash uchun foydalanadi. Shu bilan birga she'riyatda ham stilistik vositalar aksariyat shoirlarning ijodida uchraydi. Maqolada o'zbek va ingliz shoirlarining she'riyatidan parchalar berilib, ulardagi stilistik vositalarning turlari batafsil yoritiladi. Stilistik vositalarning tahlil jarayonida biz A.Hojiahmedov, Q.Musayev, E.Qilichov va Sh.Bakerlarning tadqiqotlariga yondashdik[1,2,3,4]. Maqolada qiyosiy tahlil metodi qo'llandi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Stilistik sintaktik vositalarga quyidagilarni kiritishimiz mumkin: intonatsiya, ritorik murojaat, ritorik so‘roq, antiteza, parallelizm, takror, anafora, epifora, apostrofa, ellipsis, inversiya[1]. Quyida bir necha ijod namunalari stilistik jihatdan tahlil qilib o‘tamiz:

**Orzu qilsang, tillolardan ko‘shakli taxtni,
Quchay desang, olamda yo‘q tugal baxtni,
Kel do‘stginam, belni bog‘lab buzmay ahdni,
Shohlikni qo‘y, o‘z onangga qullik qilgin!..**

Inglizcha tarjimasi:

**If you dream a throne which is made of gold’
If you want to embrace all happiness in the world’
Come my friend keep your oath forget the other’
Refuse to the kingdom and serve your mother.**

Tarjimadan ko‘rinib turibdiki, bu aynan so‘zma-so‘z tarjima emas, balki o‘zaro ohangdorlikni saqlab qolish maqsadida tarjimon tomonidan she‘riy tarjimada qayta yaratish san‘atiga qo‘l urilgan. Dastlabki misralar tarjimasida badiiy san‘at unsurlaridan biri – anaphora san‘atini ko‘rish mumkin. Anafora bu – bir xil so‘zning yoki tovushning misralar yoxud gap boshida takrorlanib kelishiga aytiladi. ‘If you’ birikmasi misra boshida takrorlanib kelib, ta‘sirchanlikni, she‘rning ohangdorligini oshirgan. Dastlabki misrada inversiya hodisasini ko‘rishimiz mumkin. Inversiya (lat. Inversid – o‘rin almashtirish)da ijodkor xohishi(g‘oyasi)ga ko‘ra ta‘kidlamochi bo‘lgan fikrning ta‘sirini oshirish maqsadida grammatik qoidalardan chekinadi va kitobxonni aynan shu fikr (so‘z)ga diqqatini tortadi.

Intonatsiya(lat. Intonate-qattiqtalaffuzetish) – ohang – badiiy asar bilan birga tug‘iladi. Uni ilg‘ash – asardagi har bir so‘z va gapning asosida yotgan mazmuni to‘g‘ri anglash uchun, albatta, uning ohangini sezish talab qilinadi.

Ritorik so‘roq-poetik fikrni so‘roq shaklida tasdiqlashdir, ya‘ni so‘roqning o‘zida javob ham mujassamlashgan bo‘ladi; faqat fikr yorqinlashib, teranlashib, qirralarini ham oshkor etib – estetik ta‘sirchanligini yuzaga keltiradi. Masalan,

Men yo‘qsil, na bo‘lib uni suyibmen,
Uningchun yonib men, yonib-kuyibmen,
Boshimni zo‘r ishga berib qo‘yibmen,
Men suyib... men suyib, kimni suyibmen?
Men suygan suyukli shunchalar go‘zal,
Oydan-da go‘zaldir, kundan-da go‘zal!

Ushbu parchada “Men suyib...men suyib, kimni suyibmen? Misrasida ritorik so‘roq gap qo‘llangan. Parallelizm(gr.parallelos-yonma-yon boruvchi) – ikki yoki undan ortiq hodisa, narsa, predmetka bilarni yonma-yon tasvirlash(zidlashtirish, qiyoslashtirish, muqoyasalashtirish) orqali asarda gipoetik fikr(g‘oya)ni konkretlashtirish, uning ta‘sirchanligini kuchaytirish vositasidir.

Takror – ayrim so‘z va iboralarning, ba‘zan misralar yoki birnecha misralarning muayyan bir tartib asosida qayta-qayta qo‘llanilishidir.

Seni ko‘rsa ochilsin gullar,
Seni ko‘rsa yonsin bulbullar,
Seni ko‘rgan bari topsin jon,
Sen yurgan yo‘l ko‘rmasin xazon[2].

Ushbu parchada “Seni ko‘rsa”- birikmasi takrorlanib kelib, ta‘sirchanlikni oshirgan.

Apostrofa(gr.apostrophe-og‘ish) ham stilistik vositalardandir. Unda jonsiz narsa va hodisaga xuddi jonliday, o‘zi yo‘q shaxsga xuddi borday murojaat qilinadi:

She‘rim, yana o‘zing yaxshisan,
Boqqa kirsang, gular sharmanda,
Bir men emas, hayot shaxsisan
Jonim kabi yashaysan manda.

TILSHUNOSLIK

Inversiya (lat. Inversid – o‘rin almashtirish)da ijodkor xohishi (g‘oyasi)ga ko‘ra ta’kidlamoqchi bo‘lgan fikrni ta’sirdor qilmoq maqsadida grammatik qoidalardan chekinadi va kitobxonni aynan shu fikr (so‘z)ga diqqatini tortadi [3]:

Stilistik vositalardan kundalik so‘zlashuv jarayonida va badiiy adabiyotda keng foydalanib kelinadi ularning ba’zilari o‘xshatishga asoslangan bo‘lsa ba’zilari esa ma’no kuchaytirish matnning bo‘yoqdorligini oshirish uchun xizmat qiladi. Shulardan biri oksimoron (oxymoron) stilistik vositasidir. Oksimoron (oxymoron yunoncha oksús“sharp”, “keen, pointed” o‘tkir, keskin vamōros, dull’ stupid’ foolish’be‘mani) so‘zlarning bir biriga nomantiquiy bog‘lanishidan hosil bo‘lgan stilistik vosita bo‘lib, ikki tilda ham og‘zaki va yozma badiiy nutqda juda keng qo‘llaniladi.

Kundalik so‘zlashuv turmush tarzida biz oksimoronni tez-tez uchratib turamiz masalan, yomon zo‘r, dahshatchiroyli, aqliahmoq, haqiqiyolg‘onvashukabilar. Mashhur ingliz yozuvchisi Jon Miltonning quyidagishe‘riymisrasida ham oksimoron qo‘llanilganiniko‘rishimiz mumkin[4].

Then had I not been thus exiled from light,
As in the land of darkness’ yet in light,
To live a life half dead’ a living death,
And buried; but’ O yet more miserable!

Antitezastilistik uslullardan biribo‘lib, qarama-qarshi ma’nolar asosiga quriladi va voqelikning yorqin va timsolli bo‘lishini ta’minlaydi. Ingliz tilida antitezaning ikki turi mavjud bo‘lib, ular mantiqiy antiteza va lug‘aviy antonimlardir [5].

We are young’ friend, like the flowers,
You are old, friend, like the tree,
What concern have you with ours ?
You are dying’we, re to be
It is very true, I’m dying’
You are roses still in bud...(J.Mansfield).
Ushbu parchani mantiqiy antitezaga misol keltirishimiz mumkin.

XULOSA

San‘at asari quruq yondashuvga qarshilik ko‘rsatuvchi jonli hodisadir. Nasrdan ko‘ra she‘riy matnni tahlil qilish qiyinroq, chunki baytning uyg‘unligini buzish qiyin emas.

She‘r shoir qalbining ko‘zgusi ekanligini unutmaslik, muallif asar yozish chog‘ida qanday tuyg‘ularni boshidan kechirganini, nimani his qilganini anglash va shu asosda tahlil qilish zarur.

She‘rni chuqur anglash uchun ba‘zan uning yozilgan sanasi, nashr etilganligi, muallif biografiyasidagi lirik syujet bilan bog‘liq yoki badiiy matnning yaratilish tarixi bilan bog‘liq bo‘lgan faktlarni bilish talab etiladi.

Stilistik tahlil asosida badiiy asar tilini o‘rganish, unda yakunlovchi obrazli ma’lumot topish, va shu bilan birga tahlilni parchalangan mikro obrazlarga bo‘linmasligi, she‘rni shoirona go‘zallik va yaxlidlikdan uzmasligi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Qilichov E. —O‘zbektilining amaliy stilistikasi O‘qituvchi 1992. (Qilichov E.- Practical stylistics of the Uzbek language Teacher 1992).
2. Musaev Q. —English stylistics. Tashkent 2003.
3. Baker Sh. —The complete stylist New York 1992.
4. Hojiahmedov A. She‘riyan’atlar vamumtozqofiya. – T.: Sharq’ 1998. – B.160. (Khodzhiakhmedov A. Poetic arts and classical rhyme. - T.: East 1998. - P.160).
5. Hojiahmedov A. She‘rsan’atlarinibilasizmi? – T.: Sharq, 2001. – B. 96 (Khodzhiakhmedov A. Do you know the art of poetry?- T.: East, 2001.- P.96).